

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2022.70.30>
УДК 347.787

ПРАВО НА ВИКОРИСТАННЯ ОБ'ЄКТІВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ У СФЕРІ АРХІТЕКТУРИ

Тарасенко Х.Ю.,

*здобувач кафедри інтелектуальної власності, інформаційного та корпоративного
права юридичного факультету*

Львівського національного університету імені Івана Франка

ORCID <https://orcid.org/0000-0001-9960-0169>

e-mail: khrystyna.tarasenko@lnu.edu.ua

Тарасенко Х. Ю. Право на використання об'єктів інтелектуальної власності у сфері архітектури.

Стаття присвячена висвітленню актуальних питань правової охорони об'єктів права інтелектуальної власності у сфері архітектури. Проаналізовано майнові права інтелектуальної власності на об'єкти архітектурної діяльності.

Встановлено, що суб'єкти інтелектуальної власності у сфері будівництва наділені як особистими немайновими правами (щодо окремих об'єктів), так і майновими правами інтелектуальної власності. Доведено, що єдиною спеціальною нормою щодо майнових прав інтелектуальної власності у сфері будівництва є норма ст. 30 Закону України «Про архітектурну діяльність», яка врегульовує відносини щодо майнових прав на об'єкти архітектури як об'єкти авторського права. Встановлено, що твір архітектури традиційно розглядається законодавцем як об'єкт авторського права. Обґрунтовано, що використання твору архітектури найчастіше відбувається шляхом відтворення. Доведено, що зведення будівлі (споруди) має потрібну правову природу: по-перше, є способом використання проектною документації (як об'єкту первинного щодо реально збудованої будівлі); по-друге, є діями, внаслідок яких створюється новий твір – реально існуючий об'єкт архітектури чи містобудування; по-третє, є діями, внаслідок яких створюється новий об'єкт права власності.

Обґрунтовано, що право автора на фото- та відеофіксацію об'єкту архітектури повинно розглядатись як одне із майнових авторських прав, оскільки за своєю суттю фото- і відеофіксація є способами відтворення твору. Доведено, що відтворення об'єкту архітектури може відбуватися шляхом як прямого копіювання усіх ознак зовнішнього вигляду, дизайну, планування об'єкту архітектури, так і непрямого копіювання. Непрямим копіюванням об'єкту архітектури слід вважати випадки, коли автор нової проектною документації відтворює не усі, а лише частину творчих ознак проекту іншого автора, залишаючи при цьому незмінним загальний стиль, ідею об'єкту.

Встановлено, що спеціальне патентне законодавство не передбачає особливостей використання винаходів, корисних моделей, промислових зразків у сфері будівництва. Доведено, що промислові зразки часто забезпечують правову охорону дизайну (інтер'єру) приміщень, формуючи певний фірмовий стиль, тому відтворення (копіювання) такого інтер'єру трактуватиметься як порушення виключних майнових прав на промислові зразки.

Обґрунтовано, що реєстрація торговельної марки, яка містить зображення, що охороняється авторським правом, може бути здійснена за наявності виключних прав на використання твору архітектури у заявника.

Ключові слова: авторське право, будівництво, майнові права, відтворення, торговельна марка, проектна документація.

Tarasenko K. Right to use the intellectual property objects in the architecture sphere.

The article is dedicated to the analysis of current issues of legal protection of intellectual property objects in the architecture sphere. There were analyzed intellectual property rights to architectural objects.

It is established that the subjects of intellectual property in the field of construction are endowed with both personal non-property (moral) rights and property rights of intellectual property. It is proved that the norm of Art.30 of the Law of Ukraine "On Architectural Activity" is the only special norm on intellectual property rights in the field of construction regulating the relationship of property rights to architectural objects as objects of copyright. It has been highlighted that a work of architecture is traditionally considered by the legislator as an object of copyright. It is substantiated that the use of a work of architecture most often occurs through reproduction. It is proved that the construction of a building (structure) is of triple legal nature: firstly, it is a way of project documentation use (as a primary object in relation to the actual building); secondly, it is a procedure through which a new work of architecture (really existing object of architecture or urban planning) is created; third, it is a procedure through which a new object of ownership is raised up.

It is substantiated that the author's right to photo and video recording of an architectural object should be considered as one of the property copyrights, as photo and video recording, in essence, are the ways of a work reproducing. It has been proven that the reproduction of an architectural object can be done by directly copying all the features of appearance, design, planning of an architectural object, and by indirect copying. As an indirect copying of an architectural object should be considered cases when the author reproduces not all, but only part of the creative features of another author's project, while maintaining the overall style, idea of the object.

It is established that the special patent legislation does not provide for the peculiarities of the use of inventions, utility models, and industrial designs in the field of construction. It has been proven that industrial designs often provide legal protection for the design (interior) of premises, forming a certain corporate style, so the reproduction (copying) of such an interior will be treated as a violation of exclusive property rights to industrial designs.

It has been proved that the registration of a trademark containing an image protected by copyright can be carried out in the presence of exclusive rights to use the architectural work of the applicant.

Key words: copyright, construction, property rights, reproduction, trademark, project documentation.

Постановка проблеми. Сфера будівництва наскрізь пронизана об'єктами права інтелектуальної власності, починаючи від творів архітектури, новітніх винаходів чи корисних моделей, програмного забезпечення, завершуючи дизайнерським оформленням інтер'єру, екстер'єру та ландшафту об'єктів будівництва. Особливості будівництва як сфери, що стосується не лише питання задоволення естетичних чи культурних потреб суспільства, а, перш за все, потреб у безпеці та надійності, зумовлюють специфіку, створення, використання та правової охорони результатів інтелектуальної та творчої діяльності людини, конкретні межі свободи творчості та особливий правовий статус суб'єктів, наділених майновими та особистими немайновими правами інтелектуальної власності. Відсутність належного правового регулювання, колізії між правовими нормами, а відтак, зумовлена ними неоднакова судова практика у вирішенні спорів щодо здійснення прав, зокрема, майнових, суб'єктів інтелектуальної власності у сфері будівництва, безпосередньо вказують на необхідність пошуку шляхів вирішення існуючих проблем та доводять актуальність теми дослідження.

Стан дослідження. Наукові дослідження щодо майнових прав інтелектуальної власності у сфері будівництва практично не здійснювалися. Винятками є дисертаційні дослідження Грекова Є.А. «Авторське право на твори архітектури» (2007) [1] та Вербицької А.О. «Твір архітектури як об'єкт авторського права» (2018) [2], водночас ці дослідження включали в себе широкий спектр питань щодо лише авторських прав у сфері архітектури, і не включали себе дослідження інших об'єктів інтелектуальної власності, які можуть використовуватися у сфері будівництва. Окремі аспекти охорони прав інтелектуальної власності у сфері архітектури також досліджувались на рівні наукових публікацій такими науковцями як Мироненко Н.В., Ряботягова Л.П. [3], Чабан О.М. [4], Шишка Р.Б. [5], Яворська О. [6-7] та ін.

Цілями статті є характеристика окремих аспектів виникнення та здійснення майнових прав інтелектуальної власності у сфері будівництва, а саме права на використання, аналіз відповідних законодавчих норм та теоретичних положень, обґрунтування пропозицій щодо вдосконалення правового регулювання досліджуваних відносин.

Виклад основного матеріалу. Суб'єкти інтелектуальної власності у сфері будівництва наділені як особистими немайновими правами (щодо окремих об'єктів), так і майновими правами інтелектуальної власності. Власне майнові права інтелектуальної власності дають можливість відповідному

суб'єкту використовувати об'єкт, отримати від нього матеріальну вигоду та захистити його від несанкціонованого використання.

Свого часу Підпригора О.А. зазначав, що архітектура і мистецтво містобудування, фотографічні твори і твори, одержані способами, аналогічними фотографії, скульптура, графіка, дизайн, картини тощо, твори прикладного мистецтва, науки, літератури — це все товар, завдяки продажу якого автор прагне поліпшити власне життя і життя своїх близьких [8, с. 6].

Турчин Л. наголошує, що об'єкти права інтелектуальної власності є привабливими з економічного погляду саме завдяки таким майновим правам інтелектуальної власності, як право на використання об'єкта права інтелектуальної власності та право дозволяти його використання. Водночас із метою задоволення певних майнових інтересів суб'єктів права інтелектуальної власності та третіх осіб об'єктом цивільних правовідносин можуть бути власне майнові права інтелектуальної власності, а не об'єкти права інтелектуальної власності. Вказане узгоджується з теорією виключних прав [9, с. 194].

Майнові права інтелектуальної власності можуть розглядатися як абсолютне (виключне) право творця або інших осіб на об'єкт права інтелектуальної власності, так і мати зобов'язальний характер у правовідносинах, пов'язаних із передачею цих прав від автора до іншої особи [10, с. 83]. При цьому, майнові права інтелектуальної власності завжди виникають щодо конкретного об'єкта, який може бути відокремлений від інших об'єктів за відповідними ознаками [11, с. 14]. Об'єкти архітектурної діяльності є чітко визначеними законом, і щодо них можуть виникати як виключні майнові авторські права, так і майнові права на інші об'єкти права інтелектуальної власності.

Класичною моделлю є триада майнових прав: право самостійно використовувати об'єкт інтелектуальної власності; дозволяти таке використання іншим особам та право перешкоджати неправомірному використанню об'єкта права інтелектуальної власності, в тому числі забороняти таке використання. Ці права зафіксовані та конкретизовані законодавцем у ст. 15 Закону України «Про авторське право і суміжні права», ст. 28 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі», ст. 20 Закону України «Про охорону прав на промислові зразки», ст. 16 Закону України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» та ін.

Спеціальною нормою щодо вищезазначених статей є норма ст. 30 Закону України «Про архітектурну діяльність», яка врегульовує питання майнових прав на об'єкти архітектури як об'єкти авторського права. У порівнянні із загальними положеннями базових нормативних актів, цей Закон передбачає додаткову обов'язкову істотну умову для договорів про створення твору містобудування, наділяє автора проекту твору архітектури додатковим виключним правом на участь у подальшій його реалізації (закріплене також у ч. 4 ст. 15 Закону України «Про авторське право і суміжні права»), а також на внесення змін до не завершеного будівництвом чи збудованого твору архітектури у разі зміни його функціонального призначення чи реконструкції.

Відтак, слід детальніше зупинитись на характеристиці права на використання об'єкту архітектури із проєкцією на його специфіку в залежності від об'єкту правової охорони.

Для початку, потрібно з'ясувати, що слід вважати «використанням». Закономірно, що способи і форми використання різнитимуться в залежності від об'єкту інтелектуальної власності. Враховуючи, що значний пласт об'єктів інтелектуальної власності у сфері будівництва займають об'єкти авторського права, особливу увагу слід приділити розгляду майнових прав власне на твори архітектури.

Твір архітектури традиційно розглядається законодавцем як об'єкт авторського права. У ст. 15 Закону України «Про авторське право і суміжні права» наведено невичерпний перелік дій, які вважаються використанням твору. На нашу думку, не усі ці способи використання є застосовними щодо творів архітектури. Зокрема, неможливим є публічне виконання твору. Переклад твору можливий лише щодо текстових матеріалів проєктної документації.

Відтак, вважаємо, що способами використання творів архітектури є: 1) відтворення творів; 2) публічна демонстрація і публічний показ; 3) переклади творів (лише щодо текстової частини проєктної документації); 4) зміна твору; 5) включення творів як складових частин до збірників, енциклопедій тощо; 6) розповсюдження творів шляхом першого продажу, відчуження іншим способом або та шляхом іншої передачі до першого продажу примірників твору (можливе щодо проєктної документації); 7) подання своїх творів до загального відома публіки таким чином, що її представники можуть здійснити доступ до творів з будь-якого місця і у будь-який час за їх власним вибором (можливе щодо текстових та графічних матеріалів проєктної документації); 8) імпорт примірників творів (можливий щодо проєктної документації) та ін.

Використання твору архітектури найчастіше відбувається шляхом відтворення. У ст. 1 Закону України «Про авторське право і суміжні права» запропоновано під відтворенням розуміти виготовлення одного або більше примірників твору, в будь-якій матеріальній формі, а також їх запис для тимчасового чи постійного зберігання в електронній (у тому числі цифровій), оптичній або іншій формі, яку може зчитувати комп'ютер.

Такими способами цілком можливо відтворити проектну документацію як твір архітектури.

Слід наголосити, що зведення будівлі (споруди, ландшафтного утворення) на підставі проекту також слід вважати одним із способів відтворення, що полягає у втіленні в життя (тривимірному відтворенні в натуральну величину згідно із масштабом) твору. Зважаючи на той факт, що авторське право не охороняє змісту твору, а лише форму, в якій цей твір виражено, у разі зведення будівлі на підставі проектною документації, такі дії не можна вважати класичним копіюванням «форми». Це радше є тривимірним моделюванням з відповідним масштабуванням в натуральну величину даних твору.

На нашу думку, що зведення будівлі (споруди) має потрібну правову природу: по-перше, є способом використання проектною документації (як об'єкту первинного щодо реально збудованої будівлі); по-друге, є діями, внаслідок яких створюється новий твір – реально існуючий об'єкт архітектури чи містобудування; по-третє, є діями, внаслідок яких створюється новий об'єкт права власності.

В контексті ж правової охорони реально зведених будівель (споруд) чи ландшафтних утворень як творів архітектури відтворення може набувати таких форм: спорудження аналогічних об'єктів (у формі прямого чи непрямого копіювання); виготовлення дво- чи тривимірних моделей об'єктів архітектури; фото та відео чи інший запис з метою фіксації зовнішнього вигляду об'єкту тощо. Власне, тут слід наголосити, що з врахуванням правової природи дій та їх характеру, право на фото та відео фіксацію, які за своєю суттю є способами відтворення твору, хоч і трактується як особисте немайнове право автора в ст. 31 Закону України «Про архітектурну діяльність», проте, вважаємо, повинне розглядатись як одне із майнових прав автора твору.

У разі, коли йдеться про відтворення об'єкту архітектури, то слід під ним розуміти не лише пряме копіювання усіх ознак зовнішнього вигляду, дизайну, планування об'єкту архітектури, але й так зване «непряме копіювання». Непрямим копіюванням слід вважати випадки, коли автор нової проектною документації «перебирає» не усі, а лише частину творчих ознак проекту іншого автора, залишаючи при цьому незмінним загальний стиль, ідею об'єкту. Складність в доказуванні у такому випадку порушення прав автора посилюється тим фактом, що авторське право не охороняє концепцію, ідею, а охороняє форму, в якій вона виражена.

Манн П. та Деннокорт Дж. справедливо наголошують, що в такому випадку задля встановлення факту копіювання як неправомірного використання твору, потрібно встановити суттєвість, оригінальність цих ознак, які були використані [12, с. 710]. Погоджуємося з таким трактуванням, і наголошуємо, що «копіювання» як протиправна дія у даному випадку сприйматиметься лише уразі копіювання творчої частини проекту, іншого об'єкту будівництва.

Зважаючи на той факт, що ринок будівництва дедалі більше стає насичений не лише творчими проектами, а й однотипними будівлями, які часто-густо відрізняються лише частково формою та кольоровою гамою фасаду, факт непрямого копіювання слід встановлювати в кожній конкретній справі зважаючи не лише на порівняння проектів, а й на те загальне враження, яке виникає в особи при порівнянні об'єктів. Цілком ймовірно, що особа, яка здійснила відтворення твору могла запозичити власне ті оригінальні ознаки, якими відрізнявся об'єкт будівництва, і, власне, ці ознаки чи деталі могли створювати загальне враження від об'єкту, відображати ідею автора та оригінальність самого твору. В такому випадку цілком справедливо можна констатувати факт копіювання твору. Тим не менш, підтвердити чи спростувати цей факт може лише фахівець на підставі спеціальних знань. Відтак, безумовно, в такій категорії справ повинна призначатись експертиза з питань інтелектуальної власності, завданням якої і буде встановити не лише тотожність об'єктів, але й факт взяття за основу для створення копії твору архітектури проекту чи зовнішнього вигляду (внутрішнього планування) об'єкту архітектури автора (чи його оригінальних його ознак).

Про це зазначає також і Бамптон М., стверджуючи, що для визначення факту копіювання (порушення) слід брати до уваги усі характеристики «нового» проекту. Адже для порушення авторських прав на проект не потрібно його копіювати цілком, достатнім є частини матеріалів, які містять вагомні (значущі) особливості чи елементи початкового плану [13].

Що стосується права архітектора – автора проекту, на внесення змін до нього, то слід зауважити, що згідно із положеннями п.4 ч. 1 ст. 22 Закону «Про архітектурну діяльність», архітектор має право

під час проектування і будівництва об'єктів архітектури вносити зміни до затвердженого проекту в межах містобудівних умов та обмежень забудови земельної ділянки виключно за погодженням із замовником. Схоже положення закріплене у ч. 7 ст. 7 цього Закону, згідно із вимогами якого внесення змін до затвердженого проекту проводиться виключно за згодою автора проекту, а в разі відхилення від технічних умов – за погодженням з підприємствами, установами та організаціями, які надали такі технічні умови, та замовником.

Детальніше порядок внесення змін до проектної документації врегульований Порядком розроблення проектної документації на будівництво об'єктів, затв. Наказом Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України від 16.05.2011 р. № 45, та Порядком затвердження проектів будівництва та проведення їх експертизи, затв. Постановою Кабінету Міністрів України від 11.05.2011 р. № 560.

Зокрема, в тексті Порядку розроблення проектної документації на будівництво об'єктів вжито термін «коригування проектної документації», який визначено як внесення змін до затвердженого (схваленого) проекту будівництва на підставі завдання на коригування. У п.15.4. цього Порядку передбачено, що у разі прийняття рішення щодо коригування проектної документації проектною організацією, яка не є її розробником, скоригована проектна документація підлягає погодженню з проектувальником - розробником проекту, крім випадку передачі відповідно до законодавства авторських майнових прав іншій особі.

Свою чергою, відповідно до п.3 Порядку затвердження проектів будівництва та проведення їх експертизи зміни до затверджених (схвалених) проектів будівництва вносяться на підставі завдання на проектування. Схвалення та перезатвердження проектів будівництва здійснюється у порядку, встановленому для їх затвердження.

Але в цьому аспекті слід розрізнити право внести зміни у твір «саме заради себе», яке не тягтиме жодних юридичних наслідків для будівництва (якщо автор це здійснює за власним бажанням та не планує подальшої реалізації зміненого проекту) та право вносити зміни в проект, за яким реально здійснюється і має бути продовжене (уже на підставі змін) будівництво. Вважаємо, що обмеження такого права погодженням з боку замовника є цілком виправданим, адже передбачає можливий вплив на права, обов'язки та законні інтереси забудовника, підрядників та інших, залучених у будівництво суб'єктів.

Окрім цього, Постановою Верховного Суду України від 24 квітня 2019 року у Справі №826/20177/16 сформульовано правову позицію, відповідно до якої коригування проектної документації здійснюється шляхом внесення змін до затвердженого (схваленого) проекту будівництва на підставі завдання на коригування; скоригована проектна документація підлягає погодженню у встановленому законом порядку. При цьому у разі, якщо дозвіл на будівництво об'єкта виданий на підставі проектної документації, яка у подальшому була скоригована з порушенням вимог законодавства, такий дозвіл може бути анульований органом державного архітектурно-будівельного контролю у встановленому законом порядку [14].

Форми та способи використання об'єктів інтелектуальної власності також врегульовані ст. 28 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі», ст. 20 Закону України «Про охорону прав на промислові зразки», ст. 16 Закону України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг».

Так, зокрема, володілець патенту має право використовувати винахід (корисну модель) на свій розсуд, якщо таке використання не порушує прав інших володільців патенту. Використанням винаходу (корисної моделі), в тому числі і у сфері будівництва, визнається: 1) виготовлення продукту із застосуванням запатентованого винаходу (корисної моделі), застосування такого продукту, пропонування для продажу, в тому числі через Інтернет, продаж, імпорт (ввезення) та інше введення його в цивільний оборот або зберігання такого продукту в зазначених цілях; 2) застосування процесу, що охороняється патентом, або пропонування його для застосування в Україні, якщо особа, яка пропонує цей процес, знає про те, що його застосування забороняється без згоди володільця патенту або, виходячи з обставин, це і так є очевидним. Подібна за змістом норма міститься і у Законі України «Про охорону прав на промислові зразки». Спеціальне патентне законодавство не передбачає особливостей використання винаходів, корисних моделей, промислових зразків у сфері будівництва. Водночас відзначаємо, що саме промислові зразки доволі часто забезпечують правову охорону дизайну (інтер'єру) приміщень, формуючи певний фірмовий стиль [15]. Відтак відтворення (копіювання) такого інтер'єру трактуватиметься як порушення виключних майнових прав на промислові зразки.

Із врахуванням того, що реально існуюча будівля може бути формою відтворення об'ємного знаку для товарів і послуг, зведення такої ж будівлі або ж відтворення іншими способами порушуватиме не лише права на твір архітектури як первинний (основний) об'єкт, без якого реальне зведення об'єкту є неможливим, але й права на знак для товарів і послуг, відповідно. Окрім цього, торговельна марка може містити і двовимірне зображення, яке відобразить зовнішній вигляд (частину креслень) об'єкта архітектури.

Слід наголосити, що реєстрація торговельної марки, яка містить зображення, що охороняється авторським правом, може бути здійснена виключно за наявності виключних прав на використання твору архітектури в заявника. Фактично, існування торговельної марки без існування авторського права на дво- чи тривимірне зображення, яке нею охороняється, є неможливим.

Відповідно до ч. 4 ст. 16 Закону України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» використанням торговельної марки визнається: нанесення її на будь-який товар, для якого торговельну марку зареєстровано, упаковку, в якій міститься такий товар, вивіску, пов'язану з ним, етикетку, нашивку, бирку чи інший прикріплений до товару предмет, зберігання такого товару із зазначеним нанесенням торговельної марки з метою пропонування для продажу, пропонування його для продажу, продаж, імпорт (ввезення) та експорт (вивезення); застосування її під час пропонування та надання будь-якої послуги, для якої торговельну марку зареєстровано; застосування її в діловій документації чи в рекламі та в мережі Інтернет. Торговельна марка визнається використаною, якщо її застосовано у формі зареєстрованої торговельної марки, а також у формі, що відрізняється від зареєстрованої торговельної марки лише окремими елементами, якщо це не змінює в цілому відмітності торговельної марки. Відтак, таке використання може бути здійснено лише з дозволу особи – власника свідоцтва на торговельну марку.

Висновки. У результаті проведеного дослідження було доведено, що не усі визначені законом способи використання об'єктів авторського права можна застосувати до творів архітектури. Обґрунтовано, що зведення будівлі (споруди) має потрійну правову природу: по-перше, є способом використання проектної документації (як об'єкту первинного щодо реально збудованої будівлі); по-друге, є діями, внаслідок яких створюється новий твір – реально існуючий об'єкт архітектури чи містобудування; по-третє, є діями, внаслідок яких створюється новий об'єкт права власності.

Доведено, що відтворенням об'єкту архітектури слід вважати не лише пряме копіювання усіх ознак зовнішнього вигляду, дизайну, планування об'єкту архітектури, але й так зване «непряме копіювання». Непрямим копіюванням слід вважати випадки, коли автор нової проектної документації запозичує не усі, а лише ту частину ознак проекту іншого автора, яка має пріоритетне значення, відображає загальний стиль, ідею об'єкту.

Також обґрунтовано, що реєстрація торговельної марки, яка містить зображення, що охороняється авторським правом, може бути здійснена виключно за наявності прав на використання твору архітектури в заявника.

Список використаних джерел:

1. Греков Є. А. Авторське право на твори архітектури. Автореф. дис. к.ю.н. НДІ приватного права і підприємництва Академії правових наук України. К. 2007. 22с.
2. Вербицька А. О. Твір архітектури як об'єкт авторського права. Автореф. дис. к.ю.н. Київ. нац. ун-те ім. Т. Шевченка. К. 2018. 20 с.
3. Мироненко Н. В., Ряботягова Л. П. Твір архітектури як об'єкт договірних відносин. Теорія і практика інтелектуальної власності. 2013. № 6. С. 10-18.
4. Чабан О. Авторське право на архітектуру збудованого багатоквартирного житлового будинку. Підприємництво, господарство і право. 2020. № 11. С. 47-50.
5. Шиска Р. Б. Поняття та характеристика договору про проведення ландшафтно-дизайнерських робіт. Міжнародний юридичний вісник: збірник наукових праць Нац. ун-тету держ. подат. служби України. 2014. Вип. 1. С. 184-188.
6. Яворська О. С. Теорія та практика застосування презумпції творчого характеру праці, результатом якої є об'єкт інтелектуальної власності. Вісник Львівського ун-тету. Серія юридична. 2017. Вип. 64. С. 175-180
7. Glado Y., Yavorska O., Tarasenko L., Tsilimak O., Matiienko T. Features of the contract for engineering services in civil law of Ukraine: ways to improve the process in the context of improving business. Business: Theory and Practice. 2021. 22 (2). 462-469.

8. Підпригора О. А. Підпригора О. О. Право інтелектуальної власності України: Навч. посібник. К. Юрінком Інтер. 1998. 336 с.
9. Турчин Л. Правова природа майнових прав інтелектуальної власності. *Vishegrad Journal on Human Rights*. 2019. № 6. Т. 2. С. 191-196.
10. Право інтелектуальної власності. Підручник. За заг. ред. О. І. Харитонові. К. Юрінком Інтер. 2019. 544 с.
11. Якубівський І. Є. Проблеми набуття, здійснення та захисту майнових прав інтелектуальної власності в Україні. Автореф. дис. д.ю.н. ЛНУ ім. І. Франка. Львів. 2019. 40 с.
12. Phebe Mann, Janice Denoncourt. Copyright issues on the protection of architectural works and designs. 25th Annual Conference of Association of Researchers in Construction Management. 2009. Albert Hall. Nottingham. 707-716 p.
13. Michael Bampton. Architects and Intellectual Property: Protecting Your Building Plans and Designs. NSW Architects Registration Board. 2017. URL: https://www.architects.nsw.gov.au/download/Architects%20and%20Intellectual%20Property_2017.pdf (дата звернення 10.04.2022).
14. Постанова Верховного Суду від 24.04.2019 р. у справі № 826/20177/16. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/81431125> (дата звернення 10.02.2022).
15. Тарасенко Л. Л. Використання знака для товарів і послуг і «Trade dress». Науковий вісник Ужгородського нац. ун-тету. Серія «Право». 2019. № 55. С. 66-71.